

DOI 10.32782/2786-8559/2024-5-5
УДК 336.7:658.14

Дюк Ростіслав Ігоревич

здобувач вищої освіти 3 рівня (PhD)
кафедри фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5122-2859>

BIG TECH КОМПАНІЇ З ПЛАТФОРМНОЮ БІЗНЕС МОДЕЛЛЮ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ ТА НАПРЯМИ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

У статті досліджено особливості діяльності великих технологічних (Big tech) компаній та причини їх стрімкого поширення на фінансовому ринку. Визначено причини стрімкого зростання ролі Big tech компаній на ринку фінансових послуг, до яких відносяться мережевий ефект, коли до цифрової фінансової платформи залучається велика кількість користувачів і збільшується ефект масштабу; гейткіпінг, коли мережевий вплив може дозволити компанії використовувати своє домінуюче становище на певному ринку для впливу на нього та контролю за формуванням рамкових умов функціонування ринку; потенціал великої бази прихованих користувачів, створеної через розгалужені клієнтські мережі в умовах низької вартості залучення клієнтів через Інтернет, що дозволяє великим технологічним компаніям швидко розширювати свою присутність у сегментах ринку за межами їх основного бізнесу; великі інвестиційні можливості, що дозволяє виділяти значні ресурси на розвиток інноваційної діяльності та придбання найсучасніших технологій. Визначено, що потужна експансія великих технологічних компаній у фінансову сферу може як значно підвищити її ефективність, так і містити низку ризиків. Збалансувати позитивні та негативні наслідки покликане фінансове регулювання та оновлення нормативно-правових актів щодо захисту інформації та конкуренції відповідно до специфіки діяльності великих технологічних компаній. У статті показано залежність підходів до регулювання діяльності банків, небанківських фінансових установ і нефінансових організацій, а також великих фінансово-технологічних груп від інституційної структури країни, де відповідальність за регулювання лежить на різних органах влади, кожна з яких має свої цілі та інструменти. Визначено, що труднощі в регулюванні великих технологічних компаній пов'язані з їх унікальними характеристиками, які зумовлені ризиками взаємопов'язаних видів діяльності. Джерелами ризиків визначено недостатню координацію їх операцій з компаніями-партнерами, клієнтоорієнтований ланцюжок створення вартості, можливість передачі ризиків від інших фінансових компаній, залежність від критичних зовнішніх сервісів, нездатність інфраструктури фінансової системи швидко та ефективно реагувати на зростаючу присутність великих технологічних компаній у фінансовій системі. Окреслено напрямки модернізації фінансового регулювання для мінімізації ризиків великих технологічних компаній: перегляд узгодженості правил, орієнтованих на об'єкти та види діяльності, запровадження комплексного підходу до регулювання великих технологічних компаній з платформною бізнес-моделлю, розширення міжнародного співробітництва у сфері регулювання та нагляду. Це сприятиме прояву позитивних ефектів великих фінансових і великих технологічних компаній з платформною бізнес-моделлю та мінімізує їхні ризики.

Ключові слова: Big tech компанії, платформна бізнес модель, ризики, регулювання, фінансова система, фінансовий ринок.

Rostyslav Dyuk

State Tax University

BIG TECH COMPANIES WITH A PLATFORM BUSINESS MODEL IN THE FINANCIAL MARKET AND DIRECTIONS OF THEIR REGULATION

The article studies the features of the activities of Big tech companies and the reasons for their rapid spread in the financial market. The reasons for the rapid growth of the role of Big tech companies in the financial services market, which include the network effect, when a large number of users are attracted to the digital financial platform and the economies of scale increase, have been identified; gatekeeping, when network influence can allow a company to use its dominant position in a particular market to influence it and control the formation of framework conditions for the functioning of the market; the potential of a large base

of hidden users, created through extensive client networks in conditions of low cost of attracting customers via the Internet, which allows large technology companies to quickly expand their presence in market segments outside their core business; large investment opportunities, which allows you to allocate significant resources for the development of innovation and the acquisition of the most modern technologies. It has been determined that the powerful expansion of Big tech companies in the financial sphere can both significantly increase its efficiency and contain a number of risks. To balance the positive and negative consequences is called upon to financial regulation and updating of regulatory legal acts on data protection and competition in accordance with the specifics of the activities of Big tech companies. The article shows dependence of approaches to regulation of banks, non-bank financial institutions and non-financial organizations, as well as large financial and technological groups on the institutional structure of the country, where responsibility for regulation lies with different authorities, each of which has its own goals and tools. It has been determined that the difficulties in regulating Big tech companies are associated with their unique characteristics, which are due to the risks of interrelated various types of activities. The sources of risks are defined as insufficient coordination of their operations with partner companies, customer-oriented value chain, the possibility of transferring risks from other financial companies, dependence on critical external services, the inability of the infrastructure of the financial system to quickly and effectively respond to the growing presence of Big tech companies in the financial system. The directions of modernization of financial regulation to minimize the risks of large technology companies are outlined: revision of the consistency of rules focused on objects and types of activity, introduction of an integrated approach to the regulation of large technology companies with a platform business model, expansion of international cooperation in the field of regulation and supervision. This will support the manifestation of the positive effects of large financial and Big tech companies with a platform business model and minimize their risks

Keywords: *Big tech companies, platform business model, risks, regulation, financial system, financial market.*

Вступ. Цифровізація фінансової сфери супроводжується приходом на фінансовий ринок великих технологічних компаній (Big tech) з платформними бізнес-моделлями, наприклад, таких як Alibaba, Amazon, Google і Tencent. Невпинне зростання їх ринкової влади внаслідок активного розширення пропозиції фінансових послуг супроводжується відповідним наростанням ризиків і вимагає посилення контролю за їх діяльністю. Але чинна нормативно-правова база не завжди і не повною мірою врегульовує ризики, які продукують ці компанії. Тому актуалізується завдання законодавства у напрямі формування нового регуляторного підходу, який би враховував особливості функціонування великих технологічних компаній у фінансовій сфері.

Матеріали та методи. Питанням регулювання Big tech з платформною бізнес-моделлю присвячена низка праць зарубіжних вчених, зокрема специфіка діяльності Big tech у фінансовій сфері та фактори посилення їх впливовості, що актуалізують завдання їх врегулювання здійснені J. Crisanto, J. Ehrentraud, M. Fabian [1], регуляторні підходи до впорядкування діяльності Big tech на фінансовому ринку з наданням відповідних рекомендацій для фінансової політики розроблені J. Crisanto [2], інструментарій фінансового регулювання Big tech в площині формування паритетного регуляторного поля розглянуті F. Restoy [3] та багато інших. У вітчизняній літературі це питання поки що висвітлено недостатньою мірою, тож наявні лише експертні огляди та аналітичні статті.

Метою даної статті є дослідження специфіки та ризиків функціонування Big tech та на цій

основі визначення напрямів вдосконалення їх регулювання.

Результати. Вхідження Big tech у фінансову сферу розпочалося зі сфери платежів, і нині вони займають значну частку ринку платіжних операцій в більшості країн. У Китаї, наприклад, ще у 2018 р. обсяг платежів, що проходив через Big tech, був еквівалентний 38% ВВП [4]. Активний розвиток інноваційних цифрових технологій дозволив ВТК поширити свою діяльність на інші сектори фінансової системи, такі як банківська справа і надання кредитів (зокрема, споживче фінансування та мікропозики з короткими термінами погашення), краудфандинг, управління активами та страхування (див. таблицю 1).

Експансія Big tech у сфері фінансових послуг більш суттєво проявилася в країнах, що розвиваються, ніж у розвинутих економіках. Це пов'язано з тим, що в менш розвинених країнах доступ до фінансових ресурсів ускладнений, що сформувало значний потенціал зростання попиту на фінансові послуги, зокрема банківські та особливо з боку населення [5].

У сучасному світі в процесі надання фінансових послуг Big tech або конкурують з традиційними фінансовими установами або формують партнерство з ними в процесі реалізації фінансових продуктів. Деякі Big tech забезпечують лише взаємодію фінансової компанії з клієнтом, інші – набувають у власність міноритарний пакет акцій фінансових установ, що входять до складу інших фінансових груп, і стають їх учасником.

До причин швидкого зростання ролі Big tech

Таблиця 1 – Найбільші Big tech компанії на ринку фінансових послуг

Фінансові послуги, що пропонуються Big tech компаніями							
Big tech	Основний бізнес	Банкінг	Кредитування	Платежі	Крау-файдинг	Управління активами	Страховання
Google	Internet search/advertising	X		X			
Apple	Tech/producing hardware			X			
Facebook	Social media/advertising						
Amazon	E-commerce/online retail		X	X	X		X
Alibaba	E-commerce/online retail	X	X	X	X	X	X
Baidu	Internet search/advertising	X	X	X	X	X	X
JD.com	E-commerce/online retail	X	X	X	X	X	X
Tencent	Tech/gaming and messaging	X	X	X	X	X	X
NTT Docomo	Mobile communications	X	X	X	X		
Racuten	E-commerce/online retail	X		X		X	X
Mercado Libre	E-commerce/online retail		X	X		X	

Джерело: [2]

з платформними бізнес-моделями на ринку фінансових послуг можна віднести наступні [2].

1. Мережевий ефект – коли на цифрову фінансову платформу залучено велику кількість користувачів спрацьовують мережеві ефекти, прискорюючи її зростання та збільшуючи віддачу від масштабу. Чим більше користувачів має платформа, тим більше інформаційних даних вона акумулює та інформаційних потоків генерує. Збільшення інформаційного потоку, у свою чергу, формує основу для ґрунтового аналізу даних, що дозволяє покращити існуючі послуги та тим самим залучити ще більше користувачів, а кожен додатковий користувач створює цінність для всіх інших [4].

2. Гейткіперство¹, коли мережевий вплив може дозволити Big tech використовувати своє домінуюче становище на певному ринку для впливу на нього і стати гейткіперами для певних типів послуг. Мова йде про контроль з боку Big tech за формуванням рамкових умов функціонування ринку, зокрема хто може входити на ринок, отримувати та які саме дані.

3. Потенціал прихованих користувачів: завдяки великій базі користувачів, створеній через розгалужені клієнтські мережі в умовах низької вартості залучення клієнтів через Інтернет, Big tech можуть швидко розширювати свою присутність на сегментах ринку за межами свого основного бізнесу. Наприклад, фонду грошового ринку Yu'e Waо знадобилося 20 місяців, щоб залучити 100 мільйонів користувачів; а Sesame Credit

компанії Ant Financial досяг цього показника лише за 11 місяців [7].

4. Інвестиційні можливості – Big tech мають можливість виділяти значні ресурси для розробки інновацій та придбання найсучасніших технологій, зокрема для аналізу даних. В сучасному світі витрати Big tech на дослідження та розробки (НДДКР) перевищують витрати багатьох банків. Наприклад, середні щорічні витрати на НДДКР (2017–2019 рр.) JPMorgan Chase становили 11 млрд доларів, а Amazon – 20 млрд доларів. Нині Amazon, Apple і Google входять до 3 із 10 найбільших світових компаній за витратами на дослідження та розробки [8].

Потужна експансія у фінансовій сфері Big tech з платформною бізнес моделлю сприяє появі нових фінансових інструментів і справляє трансформуючий вплив на методи здійснення фінансових операцій, що актуалізує завдання їх ефективного регулювання з метою мінімізації потенційних ризиків. Хоча довгострокові наслідки діяльності Big tech щодо стану ринку фінансових послуг і фінансової сфери в цілому дотепер недостатньо досліджені, наявні результати свідчать, що впровадження платформної бізнес моделі фінансовими корпораціями може зробити фінансовий сектор набагато ефективнішим завдяки покращанню результатів роботи з клієнтами та сприянню доступності фінансових послуг і ресурсів. Водночас через можливі проблеми у сферах захисту прав споживачів, конкуренції, конфіденційності даних і кібербезпеки виникають загрози фінансовій стабільності. Для збалансування переваг великих технологічних компаній з їх потенційною ризикованістю потрібні регуляторні заходи.

Нині діяльність Big tech на ринку фінансових послуг підпорядковується нормам фінансового регулювання, зокрема щодо банківської діяльності, надання кредитів і здійснення платежів,

¹ Закон про цифрові ринки (Digital Market Act, DMA) визначає «гейткіперами» техногіганти, які мають понад 45 мільйонів активних місцевих користувачів. Інші критерії «гейткіпера» включають оборот понад 7,5 мільярдів євро за останні три фінансові роки та ринкову капіталізацію, яка перевищує 75 мільярдів євро. Основні положення DMA, які застосовуються до «гейткіперів», містять заборону на монополне становище й обмеження доступу до альтернативних інструментів [6].

а також нормативно-законодавчим актам щодо захисту даних і конкуренції. В більшості країн Big tech та їхні дочірні компанії, які надають фінансові послуги, повинні мати відповідні ліцензії на певну діяльність. Хоча для надання фінансових послуг у разі партнерства або створення спільного підприємства з фінансовими установами, зазвичай, ліцензії не потрібні. Слід зауважити, що у різних країнах застосовуються різні підходи до регулювання банків, небанківських фінансових установ і нефінансових організацій, а також великих фінансово-технологічних груп. Залежно від інституціональної структури країни відповідальність за регулювання покладена на різні органи влади, кожен із яких має власні цілі та інструменти.

З одинадцяти великих технологічних компаній, які займаються наданням банківських, кредитних та платіжних послуг в різних країнах, чотири мають у своїй групі компанії з контрольним пакетом акцій, які отримали банківські ліцензії. Жодна з країн, за винятком Китаю, не надає ліцензії на надання кредитів (без прийняття депозитів), але в цій країні в Big tech працюють в партнерстві з іншими установами; і всі мають ліцензії на здійснення платежів принаймні в одній юрисдикції (див. таблицю 2).

Слід визнати, що у більшості країн чинні норми регулювання не враховують належним чином унікальні особливості бізнес-моделей Big tech та ризики їх діяльності. Хоча норми фінансового регулювання зорієнтовані на контроль за впливом окремих юридичних осіб у великих фінансово-технологічних групах та регулювання їх діяльності, однак платформна бізнес-модель ВТК дозволяє їм надавати різноманітні послуги різними методами, які постійно

розвиваються. Такий динамізм зумовлює складнощі регулювання, для подолання яких потрібне чітке уявлення про послуги, які великі технологічні організації надають як всередині країни, так і за кордоном (зокрема, послуги фінансовим установам), спосіб надання цих послуг (наприклад, через партнерство з іншими фінансовими установами або їх власними організаціями з ліценціями), а також спосіб монетизації наданих послуг.

Значною мірою труднощі регулювання Big tech пов'язані з їх унікальними характеристиками, які обумовлені взаємопов'язаністю різноманітних видів діяльності, недостатнім рівнем прозорості всередині фінансово-технологічних груп і великою кількістю регуляторів, які контролюють різні аспекти діяльності Big tech. Це формує ризикові обставини, а саме:

партнерство з іншими фінансовими компаніями на разі недостатньої узгодженості їх операцій сприяє підвищенню ризикованості операцій;

в силу клієнтоорієнтованості ланцюжка створення вартості Big tech меншою мірою підвладні ризикам, тому вони не схильні до ретельних перевірок клієнтів;

об'єднання фінансових компаній, залежних одна від одної, посилює ризики передачі фінансових і репутаційних проблем;

залежність від критично важливих зовнішніх послуг, які Big tech надають іншим фінансовим установам, зокрема зберігання, передача та аналітика даних, особливо у випадку кібератаки чи операційних збоїв;

нездатність інфраструктури фінансової системи швидко й ефективно реагувати на зростаючу присутність Big tech, зокрема у тих сферах, де їхня діяльність наразі виглядає відносно незначною.

Таблиця 2 – Ліцензування діяльності Big tech компанії в різних країнах

Наявність ліцензії*	Ліцензії і ринкова позиція																	
	Бразилія			Китай			ЄС			Гонг Конг			Великобританія			США		
	Б	К	П	Б	К	П	Б	К	П	Б	К	П	Б	К	П	Б	К	П
Amazon									X						X			X
Apple																		X
Facebook									X						X			X
Google									X						X			X
Ant Group			X	X	X	X			X	X		X			X			X
Baidu				X	X	X												
JD.com					X	X				X								
Tencent				X	X	X				X	X							
Mercado Libre			X															
NTT Docomo							X	X							X			
Racuten							X	X							X			X

*Б – банківська ліцензія, К – ліцензія на здійснення кредитних операцій, П – ліцензія на здійснення платіжних операцій

Джерело: [2]

Нині ризики, пов'язані з діяльністю Big tech з платформними бізнес моделями, не повною мірою враховані у чинній нормативно-правовій базі. Проте саме характеристики Big tech справляють визначальний вплив на розробку сучасних правил і норм регулювання, насамперед, у таких сферах, як конкуренція та операційна стійкість [1; 3]. В цьому контексті модернізація фінансового регулювання має відбуватися за наступними напрямками:

1. Перегляд узгодженості правил, що орієнтовані на об'єкти та на види діяльності: регулювання певного виду діяльності може доповнювати, але не замінювати правил регулювання об'єкта. Тому що різні типи фінансових установ можуть продукувати різні ризики під час виконання одного і того ж виду діяльності. Big tech з платформними бізнес-моделями можуть поєднувати низку різних видів діяльності – електронну комерцію, платежі, хмарні сервіси, кожна з яких породжує певний набір взаємопов'язаних ризиків.

2. Запровадження комплексного підходу щодо регулювання Big tech з платформною бізнес моделлю, оскільки її особливості вимагають зосередження не лише на регулюванні окремих Big tech та їх діяльності, а й на регулюванні співпраці фінансових компаній в процесі надання фінансових послуг своїм клієнтам на базі цифрової платформи. Такий комплексний підхід має базуватися на об'єктивних критеріях, які кваліфікують фінансову компанію як «велику технологічну» що може виявитися досить складним завданням, враховуючи їх відмінності. Комплексний підхід дозволить відстежити та пом'якшити синергетичний результат, що є результатом спільної діяльності декількох Big tech. В даному контексті критично важливою є прозорість інформації про діяльність фінансово-технологічних груп. Розширене

розкриття фінансової та нефінансової інформації дасть регуляторам повне уявлення про внутрішні та транскордонні операції; характер і ступінь ризиків; характер зв'язків між суб'єктами всередині групи, іноземними фінансовими установами та національною фінансовою системою в цілому.

3. Розширення національного та міжнародного співробітництва у сфері регулювання та нагляду: у світлі посилення міжгалузевого та транскордонного характеру діяльності Big tech підвищена увага до регулювання співпраці та координації заходів на національному та міжнародному рівнях є обов'язковою вимогою ефективності регулювання. Міжгалузево та міжнародне співробітництво між національними органами влади, включаючи органи фінансового регулювання, захисту конкуренції та конфіденційності даних, суттєво полегшує це завдання.

Висновки. Зростаючий вплив Big tech компаній, бізнес-модель яких являє собою цифрову платформу, потребує підвищеної уваги до аналізу їх ризиків та регулювання. Потрібен новий комплексний регуляторний підхід, який враховував би унікальні особливості Big tech компаній у фінансовій сфері, насамперед, їх великі масштаби, широку клієнтську базу та доступ до великих обсягів даних, а також ризики внаслідок тісного взаємозв'язку між різними економічними підрозділами у Big tech компанії та фінансовій системі внаслідок великого різноманіття інноваційних фінансових операцій, послуг і способів їх надання. Мова йде про формування комплексного підходу, який інтегрує фінансове регулювання з конкурентною політикою та захистом конфіденційності даних. Це дозволить підтримати прояв позитивних наслідків функціонування Big tech компаній з платформною бізнес моделлю та мінімізувати їх ризики для фінансової стабільності.

Література:

1. Carstens A. Introductory remarks at the Asia School of Business Conversations on Central Banking webinar, "Finance as information." Basel. 2021. URL: <https://www.bis.org/speeches/sp210121.htm>
2. Crisanto J.C., Ehrentraud J., and Fabian M. Big Techs in Finance: Regulatory Approaches and Policy Options. FSI Briefs 12. 2021. URL: <https://www.bis.org/fsi/fsibriefs12.htm>
3. Restoy F. Fintech regulation: how to achieve a level playing field. FSI Occasional Paper 17. Financial Stability Institute, Basel. 2021. URL: <https://www.bis.org/fsi/fsipapers17.htm>
4. Bank for International Settlements. Annual Economic Report. Chapter III, Basel. 2019. URL: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2019e.pdf>
5. Financial Stability Board. BigTech Firms in Finance in Emerging Market and Developing Economies. Basel. 2020. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/p121020-1.pdf>
6. В ЄС озвучили перелік компаній, які регулюватимуть нові європейські закони. URL: <https://netfreedom.org.ua/article/v-yes-ozvuchili-perelik-kompanij-yaki-regulyuvatimut-novi-yevropejski-zakoni>
7. The Bank of the Future The ABCs of Digital Disruption in Finance Citi GPS: Global Perspectives & Solutions. March. 2018. URL: <https://www.citigroup.com/global/insights/citigps/bank-future>
8. Wyman O. Big banks, bigger techs? How policymakers could respond to a probable discontinuity International Banking Federation (IBFed) New York. 2020. URL: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2020/jul/big-banks-bigger-techs.html>

References:

1. Carstens A. (2021) Introductory remarks at the Asia School of Business Conversations on Central Banking webinar, “Finance as information.” Basel. Available at: <https://www.bis.org/speeches/sp210121.htm>
2. Crisanto J.C., Ehrentraud J., and Fabian M. (2021) Big Techs in Finance: Regulatory Approaches and Policy Options. FSI Briefs. Available at: <https://www.bis.org/fsi/fsibriefs12.htm>
3. Restoy F. (2021) Fintech regulation: how to achieve a level playing field. FSI Occasional Paper 17. Financial Stability Institute, Basel. Available at: <https://www.bis.org/fsi/fsipapers17.htm>
4. Bank for International Settlements (2019) Annual Economic Report. Chapter III, Basel. Available at: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar209e.pdf>
5. Financial Stability Board. (2020) BigTech Firms in Finance in Emerging Market and Developing Economies. Basel. Available at: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/p121020-1.pdf>
6. V YeS ozvuchyly perelik kompanii, yaki rehuliyvatymut novi yevropeiski zakony – *The EU announced a list of companies that will regulate new European laws*. Available at: <https://netfreedom.org.ua/article/v-yes-ozvuchili-perelik-kompanij-yaki-regulyuvatymut-novi-yevropejski-zakoni>
7. The Bank of the Future The ABCs of Digital Disruption in Finance (2018) Citi GPS: Global Perspectives & Solutions. Available at: <https://www.citigroup.com/global/insights/citigps/bank-future>.
8. Wyman O. (2020) Big banks, bigger techs? How policymakers could respond to a probable discontinuity International Banking Federation (IBFed) New York. Available at: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2020/jul/big-banks-bigger-techs.html>

Стаття надійшла до редакції 23.04.2024 р.
